

ปริทัศน์วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้ได้ศึกษาวรรณกรรมและงานวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เกิดความกระจ่างในปัญหาและสามารถดำเนินการวิจัยได้อย่างถูกต้องตรงประเด็น โดยมีเนื้อหาดังต่อไปนี้

การส่งเสริมการเกษตร

การส่งเสริมการเกษตร คือ การถ่ายทอดและเผยแพร่บริการความรู้และประสบการณ์ใหม่ๆ เกี่ยวกับการเกษตรให้แก่เกษตรกรที่ยังไม่รู้ ไม่เข้าใจ ตลอดจนให้คำปรึกษาและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในปัญหาต่างๆ ให้เกษตรกรนำไปคิดตกลงใจและปฏิบัติตามอันจะส่งผลให้เพิ่มประสิทธิภาพในการผลิตและเพิ่มรายได้ (ทำนอง สิงคาลวณิช, 2521) การส่งเสริมการเกษตรมุ่งที่จะช่วยเกษตรกรแต่ละคนให้ใช้ทรัพยากรและบริการที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด จึงจำเป็นต้องให้ความสำคัญทางด้านการศึกษา เพื่อที่จะช่วยให้เกษตรกรได้รับข่าวสารใหม่ๆ มีโอกาสพัฒนาความรู้ความชำนาญในเรื่องใหม่ๆ ที่มีประโยชน์แก่ตนเองต่อไป (Mosher, 1978)

ในแง่การศึกษา การส่งเสริมการเกษตรเป็นกระบวนการให้การศึกษานอกโรงเรียนแก่กลุ่มเป้าหมายที่เป็นเกษตรกรและครอบครัว โดยให้บุคคลเป้าหมายเหล่านี้เรียนรู้โดยการกระทำด้วยตนเองและช่วยเหลือตนเองเพื่อให้บรรลุถึงการกินดีอยู่ดีของชุมชนโดยรวม (ดิเรก ฤกษ์หรรษา, 2527) การส่งเสริมการเกษตรเป็นกระบวนการเพิ่มความรู้และทักษะที่จำเป็นให้แก่เกษตรกรเพื่อนำไปปรับปรุงผลผลิต เพื่อยกระดับมาตรฐานการครองชีพ และต้องใช้ในการสื่อสาร 2 ทาง ระหว่างเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรกับเกษตรกร (Russel, 1981)

หลักสำคัญของการส่งเสริมการเกษตร

Fenley (1958) ได้สรุปถึงหลักสำคัญของการส่งเสริมการเกษตรไว้ดังนี้

1. การส่งเสริมการเกษตรเป็นกระบวนการให้การศึกษิตตามความต้องการของประชาชน
2. การส่งเสริมการเกษตรอาศัยการวางแผนงาน ให้สามารถดำเนินงานให้สอดคล้องกับสภาพ ความต้องการของท้องถิ่นและสังคม
3. การส่งเสริมการเกษตรต้องใช้ความร่วมมือระหว่างผู้รับการส่งเสริมและผู้ที่ทำการส่งเสริม
4. การส่งเสริมการเกษตรมีเป้าหมายเพื่อปรับปรุงชีวิตและความเป็นอยู่ของครอบครัว ชุมชนและสังคมของเกษตรกร
5. การส่งเสริมการเกษตรต้องใช้ความรู้ทางการปฏิบัติที่ผ่านการทดสอบในท้องถิ่นกับวิธีการส่งเสริมที่ได้ผลเป็นพื้นฐาน รวมถึงค้นคว้าวิธีการส่งเสริมตามหลักวิทยาการแผนใหม่ให้เหมาะสมกับสภาพการณ์ของท้องถิ่นต่างๆ อยู่เสมอ
6. การส่งเสริมการเกษตรต้องมีการประเมินผลความก้าวหน้า และมีการทบทวนขั้นตอนต่างๆ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการดำเนินงานและเพื่อเป็นแนวทางสำหรับปรับปรุงแก้ไขวัตถุประสงค์ ตลอดจนวิธีการส่งเสริมให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงตามสภาพการณ์ต่างๆ อยู่เสมอ
7. การส่งเสริมการเกษตรต้องมีการฝึกอบรมเพื่อเพิ่มพูนความรู้ในเรื่องต่างๆ อยู่เสมอ
8. การฝึกอบรมพนักงานส่งเสริมจะต้องได้รับการสนับสนุนจากบุคคลหลายฝ่ายในระบบการส่งเสริม คือ จากนักวิชาการในแต่ละสาขาวิชา (Subject-matter Specialists) จากนักนิเทศงาน จากนักบริหารงาน เพื่อให้พนักงานส่งเสริมในระดับท้องถิ่นเกิดความพร้อมในการทำงานร่วมกับเกษตรกร มีความพร้อมในการริเริ่มงานและมีอุดมการณ์ในการทำงานร่วมกัน
9. การส่งเสริมต้องใช้กลวิธี เป็นต้นว่า เทคนิคการประชุมกลุ่ม การสาธิตวิธี การสาธิตผล การนำชมกิจการ การจัดนิทรรศการ การจัดบุคคลที่เกี่ยวข้องเข้าร่วมในการวางแผนงาน และการให้คำปรึกษา

10. การส่งเสริมต้องใช้เครื่องมือและอุปกรณ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเครื่องมือและอุปกรณ์ในการสอน สาธิต เช่น ของจริง หุ่นจำลอง รูปภาพ เครื่องฉาย แถบบันทึกเสียง วิทยุ โทรทัศน์ และอื่นๆ เพื่อสนับสนุนให้ผู้รับการส่งเสริมสามารถเรียนรู้ได้มากที่สุด

ความเป็นมาของการส่งเสริมการเกษตร

แนวคิดว่าด้วยการถ่ายทอดความรู้ให้กับเกษตรกรในการพัฒนาการเกษตร และชนบทเกิดขึ้นในประเทศต่างๆ มาแล้วเป็นเวลานานร้อยปี (พจน์ บุญเรือง, 2521) ดังปรากฏว่าในทวีปยุโรปได้มีการใช้ผู้เชี่ยวชาญ เป็นผู้ให้คำแนะนำความรู้ต่างๆ แก่ประชาชนในการส่งเสริมและเรียกงานส่งเสริมการเกษตรว่า เป็นงานให้คำแนะนำ ระบบการส่งเสริมการเกษตรที่เรียกกันว่าระบบการให้คำแนะนำ ได้รับการพัฒนามาโดยตลอด เช่น การใช้พนักงานส่งเสริมการเกษตรเป็นครูเดินสอน (Working Party of Experts, 1950) เพื่อให้มีการนำความรู้ไปช่วยในการพัฒนาการเกษตรและชนบทอย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

ต่อมาแนวความคิดในการส่งเสริมการเกษตรได้รับความสนใจจากนักวิชาการและมีการจัดตามระบบการศึกษาจนเป็นวิชาชีพในสถาบันอุดมศึกษาขึ้นเป็นครั้งแรกที่มหาวิทยาลัยเคมบริดจ์ เมื่อ ค.ศ. 1873 เรียกว่าการส่งเสริมการเกษตรว่า "Extension Education" หรือ "Extension" มุ่งให้มีการศึกษาด้านการเผยแพร่ความรู้แผนใหม่แก่ประชาชน ยังผลให้ประชาชนทั่วไปที่ไม่มีโอกาสเข้าศึกษาในสถาบันการศึกษาได้รับผลประโยชน์จากการส่งเสริมของสถาบันการศึกษาจนเป็นที่ยอมรับของสถาบันการศึกษาต่างๆ ในประเทศอังกฤษมากขึ้น และต่อมายังได้รับการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจและสังคมเพื่อสนองความต้องการและความสนใจของประชาชน ทั้งในจักรภพอังกฤษ สหรัฐอเมริกา และนานาประเทศได้มากยิ่งขึ้น จนใน ค.ศ. 1903 ได้มีการจัดตั้งสมาคมส่งเสริม หรือ Workers' Educational Association -- WEA ขึ้นในประเทศอังกฤษ

ประเทศสหรัฐอเมริกา (Fenley, 1958) พัฒนาและจัดระบบการศึกษาโดยอาศัยการส่งเสริมการเกษตรของประเทศอังกฤษเป็นพื้นฐานใน ค.ศ. 1914 รัฐบาลสหรัฐอเมริกาได้ตรากฎหมายว่าด้วยการส่งเสริมการเกษตรขึ้นคือ กฎหมาย Smith Lever Act กำหนดให้สถาบันการศึกษามีส่วนร่วมกับสถาบันการเกษตรและกระทรวงเกษตรในการทำงานส่งเสริมการเกษตร

โดยเรียกขานกันว่า "Cooperative Extension Service" เป็นหน่วยงานของรัฐที่กำหนดขอบเขตความรับผิดชอบว่าด้วยผู้ที่รับการส่งเสริม เรื่องที่ทำการส่งเสริม วิธีการที่ใช้ในการส่งเสริม รวมทั้งมีการกำหนดหน้าที่ให้มีการสอน การวางแผนการสอน การเฝ้าให้เกษตรกรเกิดความต้องการที่จะนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ ตลอดจนจัดหาสิ่งอำนวยความสะดวกในการนำความรู้ไปใช้ ติดตามและรายงานผลการดำเนินงาน

ในประเทศไทย กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้เสนอโครงการจัดตั้งกรมส่งเสริมการเกษตรขึ้น เมื่อวันที่ 20 มีนาคม 2504 โดยขอจัดตั้งสำนักงานส่งเสริมการเกษตรขึ้นก่อนเพื่อเตรียมวางแผนอัตรากำลังคน ปรับปรุงวิชาการตลอดจนรูปแบบการบริหารงานส่งเสริมการเกษตรแนวใหม่ สำหรับเป็นฐานของการจัดตั้งกรมต่อไป ต่อมาเมื่อวันที่ 1 กรกฎาคม 2509 คณะที่ปรึกษาระเบียบบริหารได้ผ่านการพิจารณาและเห็นสมควรให้จัดตั้งเป็นกรมได้ โดยใช้ชื่อว่า "กรมบริการเกษตร" โดยโอนงานส่งเสริมการเกษตรจากทุกกรมในสังกัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์มารวมอยู่ในกรมนี้ จากนั้นเพียง 1 ปีเศษ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้เสนอร่างพระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม (ฉบับที่ 4) ไปยังคณะรัฐมนตรี และขอเปลี่ยนชื่อจาก กรมบริการเกษตร เป็น "กรมส่งเสริมการเกษตร" เมื่อวันที่ 21 ตุลาคม 2510 (กรมส่งเสริมการเกษตร, 2534)

กรมส่งเสริมการเกษตรประกอบด้วยกองต่างๆ 12 กอง และสำนักงานส่งเสริมการเกษตรภาค 6 แห่ง โดยมีหน้าที่ดังต่อไปนี้ (Department of Agricultural Extension, 1992)

1. สำนักเลขานุการกรม มีหน้าที่เป็นศูนย์กลางติดต่อเชื่อมโยงหน่วยงานที่สังกัดการบริหารราชการส่วนกลาง สำนักงานส่งเสริมการเกษตรภาค สำนักงานเกษตรจังหวัด และหน่วยราชการอื่นๆ จัดตั้งและจัดสรรงบประมาณให้กับสำนักงานส่งเสริมการเกษตรภาค จังหวัด และอำเภอ รวมถึงจัดบริการ เช่น การสื่อสารวิทยุ และโทรพิมพ์ ระหว่างหน่วยงานสังกัดการบริหารราชการส่วนกลางและการบริหารราชการส่วนภูมิภาค

2. กองการเจ้าหน้าที่ ปฏิบัติงานทางด้านการบริหารบุคคล ซึ่งรวมถึงการวางแผนกำลังคน การรับบุคลากรเข้าทำงาน การบรรจุและแต่งตั้ง การโยกย้าย การลาออก การเลื่อนตำแหน่ง การจ่ายบำนาญ ทะเบียนประวัติ การสอบ และการส่งบุคลากรเข้าร่วมในการฝึกอบรม การศึกษา การดูงาน การสร้างขวัญและกำลังใจ การพิจารณาโทษทางวินัย และการจัดการด้าน

สวัสดิการต่างๆ

3. กองคลัง รับผิดชอบด้านการเงิน บัญชี ควบคุมงบประมาณประจำปี การติดต่อรับ และจ่ายเงินกับหน่วยงานทางด้านการเงินทั้งภายนอกและภายในกรมส่งเสริมการเกษตร จัดหา อุปกรณ์ วัสดุ ครุภัณฑ์ และยานพาหนะ รวมทั้งรับผิดชอบเรื่องการดูแลอาคารสถานที่ของกรมส่งเสริมการเกษตร

4. กองฝึกอบรม มีหน้าที่

4.1 กำหนดโปรแกรมการฝึกอบรมและพัฒนาสิ่งพิมพ์ โสตทัศนวัสดุสำหรับโปรแกรมการฝึกอบรม

4.2 จัดการฝึกอบรมสำหรับเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรและเกษตรกรทั่วไป

4.3 ดูแลการฝึกอบรมเพื่อให้เป็นไปตามแผนรวมทั้งวางไว้

4.4 ติดตามประเมินผลและรายงานผลการฝึกอบรม

4.5 ร่วมมือกับสถาบันการศึกษา และสถาบันวิจัยต่างๆ เพื่อส่งเจ้าหน้าที่ไปศึกษา

อบรม

5. กองเกษตรสัมพันธ์ มีหน้าที่

5.1 วางกลยุทธ์ แนวทาง แผนพัฒนาการสื่อสารและส่งเสริมการเกษตรเพื่อถ่ายทอดความรู้ด้านไร่นา และเทคโนโลยีต่างๆ แก่เกษตรกร

5.2 สร้างสรรค์ภาพลักษณ์และความเข้าใจที่ดีขึ้นเกี่ยวกับงานของกรมส่งเสริมการเกษตรให้เกิดขึ้นในหมู่เกษตรกรและสาธารณชนทั่วไป

5.3 เน้นการใช้สื่อหลายๆ ชนิด และสื่อมวลชนแขนงต่างๆ เช่น สิ่งพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ อุปกรณ์โสตทัศนวัสดุ และหน่วยเคลื่อนที่เพื่อการเผยแพร่ข่าวสาร

5.4 จัดนิทรรศการทางการเกษตร รวมทั้งกิจกรรมรณรงค์ทางการเกษตรต่างๆ เช่น การประกวด ฯลฯ

6. กองขยายพันธุ์พืช มีหน้าที่

6.1 ผลิตเมล็ดพันธุ์พืชที่มีคุณภาพของพืช เศรษฐกิจ เพื่อช่วยเกษตรกรเพิ่มผลผลิต

6.2 สนับสนุนภาคเอกชนให้ผลิตเมล็ดพันธุ์พืชที่มีคุณภาพสูงเพื่อช่วยแบ่งเบาภาระ

ของรัฐบาล

6.3 ศึกษาและกระจายความรู้ทางเทคโนโลยีพันธุ์พืช

6.4 จัดบริการทดสอบวิเคราะห์เมล็ดพันธุ์พืชแก่หน่วยงานราชการ เกษตรกร

และผู้ใช้เมล็ดพันธุ์พืชทั่วไป

7. การป้องกันและกำจัดศัตรูพืช มีหน้าที่

7.1 ช่วยควบคุมโรคพืช แมลง และวัชพืชต่างๆ รวมถึงการป้องกันการแพร่ระบาดของแมลง หนู และสัตว์อันตรายอื่นๆ

7.2 ส่งเสริมให้มีการใช้สารเคมีป้องกันและกำจัดศัตรูพืชอย่างปลอดภัย

7.3 จัดหาความรู้ทางเทคนิคที่เหมาะสมให้แก่เกษตรกร เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการป้องกันและกำจัดศัตรูพืช

7.4 ศึกษาผลการวิจัยเพื่อปรับปรุงเกษตรกรให้ทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

7.5 วางแผนการอารักขาพืช

7.6 จัดบริการการอารักขาพืชให้แก่เกษตรกร เมื่อมีการระบาดของศัตรูพืชอย่าง

รุนแรง

7.7 ส่งเสริมการเลี้ยงผึ้ง

8. กองแผนงาน มีหน้าที่

8.1 วางแผนงานส่งเสริมการเกษตรตามนโยบายเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

8.2 หาวิถีทางพัฒนาระบบการส่งเสริมการเกษตร

8.3 เผยแพร่กิจกรรมการส่งเสริมการเกษตรภายใต้โครงการเงินกู้และโครงการ

พิเศษอื่นๆ

8.4 วิเคราะห์ข้อมูลการผลิตด้านการเกษตร และการตลาดเพื่อสนับสนุนการ

วางแผนการผลิต

8.5 จัดสรรงบประมาณของกรมส่งเสริมการเกษตร

8.6 ติดตามและประเมินผลงานตามโครงการส่งเสริมการเกษตร

8.7 ร่วมมือกับสถาบันวิจัย มหาวิทยาลัย และสถาบันวิชาการอื่นๆ เพื่องานวิจัย

ในบางเรื่อง

8.8 ร่วมมือและประสานงานกับองค์การระหว่างประเทศเกี่ยวกับความช่วยเหลือและการแลกเปลี่ยนทางวิชาการ

8.9 จัดการเกี่ยวกับทุนการศึกษาจากแหล่งสนับสนุนทั้งในประเทศและนอกประเทศ

9. กองพัฒนาการบริหารงานการเกษตร มีหน้าที่

9.1 ส่งเสริมและสนับสนุนการรวมตัวของเกษตรกรในรูปแบบของกลุ่ม เพื่อให้มีอำนาจต่อรองและได้รับความรู้ทางวิชาการ

9.2 ให้คำแนะนำในด้านการจัดการรวมกลุ่มเกษตรกร กลุ่มแม่บ้านเกษตรกร และกลุ่มยุวเกษตรกรให้เป็นผลสำเร็จ

9.3 กระจายความรู้ด้านเศรษฐศาสตร์เคหกิจ และการใช้ปัจจัยการผลิตให้เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น

10. กองส่งเสริมธุรกิจเกษตร มีหน้าที่

10.1 พัฒนาการเชื่อมโยงความต้องการของตลาดและอุตสาหกรรมการเกษตร เพื่อสนับสนุนการผลิตระดับต่างๆ ให้เป็นระบบยิ่งขึ้น

10.2 กำหนดพื้นที่การเกษตรให้สอดคล้องกับลักษณะทางกายภาพ ชีวภาพ และสถานการณ์ด้านเศรษฐกิจและสังคม ทั้งระดับมหภาคและจุลภาค

10.3 ปรับโครงสร้างการกระจายรายได้ การผลิต และระบบการจัดการไร่ นา ให้สอดคล้องกับศักยภาพของพื้นที่ ทั้งในและนอกเขตชลประทาน เพื่อผลประโยชน์ของเกษตรกร โดยเฉพาะเกษตรกรรายย่อย

10.4 ประสานงานด้านการจำหน่ายผลผลิตจากไร่ นา และสนับสนุนให้มีการเพิ่มมูลค่าของผลผลิตเพื่อรักษาระดับรายได้ของเกษตรกร

11. กองส่งเสริมพืชไร่ มีหน้าที่

11.1 ศึกษาและทดสอบเทคโนโลยีทางการเกษตร สภาพการผลิต และสถานการณ์ตลาดของข้าว และพืชไร่เพื่อวางแผนการส่งเสริมและการผลิตพืชไร่

11.2 จัดหาและเผยแพร่ความรู้ทางการเกษตรแก่เกษตรกรโดยผ่านเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรที่ปฏิบัติงานในพื้นที่ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพให้สูงขึ้นทั้งปริมาณและคุณภาพ

11.3 ติดต่อกับทั้งภาครัฐและภาคเอกชน รวมถึงหน่วยงานระหว่างประเทศ เพื่อรับเทคโนโลยีการทำงาน เกษตรสมัยใหม่และข้อมูลทางการตลาดที่ทันสมัย

11.4 ควบคุม ดูแล และประเมินผลโครงการส่งเสริมด้านข้าวและพืชไร่

12. กองส่งเสริมพืชสวน มีหน้าที่

12.1 วางแผนการผลิตพืชสวนให้ตรงตามความต้องการของตลาดทั้งภายใน และภายนอกประเทศ

12.2 ศึกษาและประยุกต์ผลการวิจัยทางด้านพืชสวน เพื่อให้เหมาะสมกับสภาพ แต่ละท้องถิ่น

12.3 ถ่ายทอดเทคโนโลยีให้กับเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร เกษตรกร และ ภาคเอกชนที่สนใจ

12.4 ผลิตและรับรองพันธุ์พืชสวนเพื่อการเผยแพร่และขยายพันธุ์

12.5 ควบคุม ดูแล ประเมินผลกิจกรรมที่อยู่ภายใต้โครงการส่งเสริมพืชสวน สำนักงานส่งเสริมการเกษตรภาค มีฐานะเทียบเท่ากอง สังกัดกรมส่งเสริมการเกษตร มี 6 แห่ง ดังนี้ (กรมส่งเสริมการเกษตร, 2534)

1. สำนักงานส่งเสริมการเกษตรภาคเหนือ จังหวัดเชียงใหม่
 2. สำนักงานส่งเสริมการเกษตรภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จังหวัดขอนแก่น
 3. สำนักงานส่งเสริมการเกษตรภาคตะวันตก จังหวัดราชบุรี
 4. สำนักงานส่งเสริมการเกษตรภาคกลาง จังหวัดชัยนาท
 5. สำนักงานส่งเสริมการเกษตรภาคตะวันออก จังหวัดระยอง
 6. สำนักงานส่งเสริมการเกษตรภาคใต้ จังหวัดสงขลา
- สำนักงานส่งเสริมการเกษตรภาค มีหน้าที่

1. ศึกษาวิจัยการส่งเสริมการเกษตร และสารนิเทศทางการเกษตร ศึกษาและ วิเคราะห์สถานการณ์ทางการเกษตรในภาคต่างๆ เพื่อประเมินขั้นตอนและศักยภาพของการพัฒนา การเกษตรเพื่อเป็นแนวทางการส่งเสริมการเกษตร

2. วางแผนงานส่งเสริมการเกษตร มีวัตถุประสงค์เพื่อ
 - 2.1 พัฒนาส่งเสริมการเกษตรในภาคให้สอดคล้องกับนโยบายการเกษตรของรัฐ และโครงการส่งเสริมการเกษตรทั้งหมด
 - 2.2 ตอบสนองความต้องการและแก้ไขปัญหาท้องถิ่นอย่างทันที่
 - 2.3 จัดหาแนวทางสำหรับการวางแผนการส่งเสริมทั้งในระดับจังหวัด อำเภอ และตำบล
 - 2.4 ร่วมมือกับหน่วยงานทั้งภาครัฐและภาคเอกชนในส่วนภูมิภาคในการวางแผน และปฏิบัติ
3. รับผิดชอบโครงการฝึกอบรม เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรภาคและเกษตรจังหวัด ได้เข้าฝึกอบรมในทางวิชาการที่เกี่ยวกับงานส่งเสริม รวมทั้งเทคนิคการบริหารงาน เพื่อปรับปรุงความสามารถ ทักษะ และการอุทิศตนให้กับงาน จัดให้มีการฝึกอบรมผู้นำสถาบันเกษตรกรและเกษตรกรชั้นนำให้รู้จักวิธีการจัดการ ในการฝึกอบรมเกษตรกร เรื่องเทคโนโลยีการผลิต สำนักงานส่งเสริมการเกษตรภาคจะจัดอบรมให้ในกรณีที่เจ้าหน้าที่เกษตรจังหวัดไม่ได้มีหน้าที่ในการจัดการ เพราะขาดเจ้าหน้าที่ที่มีประสบการณ์ หรือผู้เข้ารับการอบรมมีจำนวนน้อยเกินไป
4. นิเทศกิจกรรมการส่งเสริมการเกษตร งานด้านการส่งเสริมการเกษตรในระดับจังหวัดจะต้องได้รับการนิเทศโดยสำนักงานส่งเสริมการเกษตรภาคในเรื่องการบริหารทั่วๆไป การจัดการโครงการ และการปฏิบัติในโครงการส่งเสริมการเกษตรให้เป็นไปตามระบบ
5. ติดตามและประเมินผลงานเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรในระดับจังหวัด อำเภอ ตำบล และเกษตรกรกลุ่มเป้าหมายจะต้องมีส่วนร่วมในกระบวนการประเมินผลงาน ทั้งในด้านการวางแผนและผลที่จะได้รับ เพื่อนำไปปรับปรุงแผนการส่งเสริมการเกษตร
6. ให้บริการทางวิชาการ สำนักงานส่งเสริมการเกษตรภาค มีหน้าที่ในการรวบรวมข้อมูลทางเทคนิคด้านงานการส่งเสริมการเกษตรและการกระจายข้อมูลไปสู่เจ้าหน้าที่ทุกระดับ รวมถึงหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและจัดบริการที่เกี่ยวกับการป้องกัน กำจัดและวินิจฉัยศัตรูพืชร่วมกับหน่วยงานย่อย 30 แห่ง ตั้งอยู่ตามสำนักงานส่งเสริมการเกษตรภาคต่างๆ (แผนภูมิในภาคผนวก ข.)

เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร

บทบาทของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร

บทบาทของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรมีหลายบทบาท นับตั้งแต่การเป็นผู้นำ เป็นผู้วางแผนโครงการ (Kosoko, 1980) ช่วยแนะแนวทางพฤติกรรมของเกษตรกรให้อยู่ในทิศทางเดียวกับแบบแผนของพฤติกรรมที่ต้องการให้เกิดขึ้น เพื่อสนับสนุนการยอมรับเทคโนโลยีใหม่ๆ (Boone & Quinn, 1974)

เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรยังมีบทบาทเป็นนักการศึกษา เป็นครู เป็นที่ปรึกษาทางการศึกษา (Quinn & Boon, 1967) เป็นแหล่งสารนิเทศบุคคลและเป็นผู้ประสานงาน เป็นผู้แปลความผลงานวิจัยให้เป็นบทความที่เข้าใจง่ายและสามารถนำไปใช้แก้ปัญหาเทคโนโลยีการตลาดและการผลิตที่เกษตรกรเผชิญอยู่ (Price, 1960 ; Quinn & Boon, 1964 ; Maninus, 1978)

หน้าที่และความรับผิดชอบของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร

จากบทบาทของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรข้างต้น กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้กล่าวถึงหน้าที่และความรับผิดชอบของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรต่อเกษตรกรไว้ ดังนี้ (กรมส่งเสริมการเกษตร, 2532)

1. ปลุกฝังอุดมการณ์และทัศนคติที่ถูกต้องแก่เกษตรกร โดยสนับสนุนให้เกษตรกรและสมาชิกในครอบครัวเกษตรกรรวมตัวกันเป็นกลุ่ม เป็นสถาบัน เพื่อรวมพลังในการพัฒนาอาชีพของตนเอง ครอบครัวและสังคมเกษตรกร
2. ส่งเสริมการถ่ายทอดความรู้ทางเกษตรแก่เกษตรกร โดยเฉพาะในด้านการผลิตพืช และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ รวมทั้งช่วยแก้ไข้ปัญหาของเกษตรกรทั้งปัญหาวิชาการและปัญหาพื้นฐานทั่วไป
3. ศึกษาและสำรวจสารนิเทศด้านการเกษตรในพื้นที่รับผิดชอบเพื่อเป็นแนวทางในการวางแผนพัฒนาการเกษตร โดยเฉพาะด้านการผลิตและการตลาด และรายงานข่าวสารทางการเกษตรตามสายการบังคับบัญชาและผู้เกี่ยวข้อง

4. ประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐบาลและเอกชน ให้คำปรึกษา ช่วยเหลือทางวิชาการ เกษตรแก่คณะกรรมการหมู่บ้านและสภาตำบลในการจัดทำโครงการพัฒนาต่างๆ

นักวิชาการเกษตร เป็นผู้ประมวลความรู้ทางการเกษตรและความรู้ที่เกี่ยวข้องกันมา วิเคราะห์และพัฒนาให้อีกหน่วยต่อการนำไปใช้ นักวิชาการเกษตรมีหลายระดับทั้งในส่วนกลาง และส่วนภูมิภาค ทั้งนี้เพราะลักษณะของความรู้ที่จะต้องนำไปประยุกต์ใช้จะมีความแตกต่างกันไปตามสภาพภูมิประเทศ ภูมิอากาศ รวมทั้งสิ่งแวดล้อมทางเศรษฐกิจและสังคมเฉพาะพื้นที่

เจ้าพนักงานการเกษตร เป็นเจ้าหน้าที่ที่ดำเนินงานบริการแก่เกษตรกร มีหน้าที่รับผิดชอบ ต่อเกษตรกรในพื้นที่ที่ได้รับมอบหมาย

เจ้าหน้าที่วิเคราะห์นโยบายและแผน เป็นผู้วางแผนงานส่งเสริมการเกษตร ติดตาม ประเมินผลโครงการส่งเสริมการเกษตร รวมถึงวิเคราะห์ข้อมูลการผลิตที่เกี่ยวกับการตลาดและการส่งเสริมการเกษตร เจ้าหน้าที่วิเคราะห์นโยบายและแผนสังกัดกองแผนงาน ปฏิบัติงานอยู่ใน กรมส่งเสริมการเกษตร บางเขน กรุงเทพฯ

หัวหน้าฝ่าย เป็นผู้ดูแลให้การช่วยเหลือแนะนำ และให้คำปรึกษาแก่บุคคลในหน่วยงาน ให้สามารถปฏิบัติงานได้ตามเป้าหมาย ขณะเดียวกันก็ทำหน้าที่เสนอข้อคิดเห็นทั้งในทางวิชาการและ แนวทางปฏิบัติ ตลอดจนให้คำปรึกษาประกอบการวิจัยและสังการเพื่อให้เกิดผลในทางพัฒนา

ผู้อำนวยการศูนย์ เป็นผู้รับและกำหนดนโยบายในระดับบริหาร รวมทั้งการสร้างแผนงาน เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติ ตลอดจนควบคุมดูแลให้เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรระดับต่างๆ ในท้องถิ่น ได้ดำเนินการให้บรรลุผลตามวัตถุประสงค์

เกษตรจังหวัด เป็นผู้ปฏิบัติงานส่งเสริมการเกษตรในท้องถิ่นให้ดำเนินงานบรรลุตาม วัตถุประสงค์ของกรมส่งเสริมการเกษตร รวมทั้งมีหน้าที่รับนโยบายโครงการของกรมส่งเสริมการ เกษตรส่วนกลาง พัฒนาสถาบันเกษตรกรและติดตามการปฏิบัติงานของเกษตรกรอำเภอ นอกจากนี้ ยังทำหน้าที่รวบรวมข้อมูลเพื่อจัดทำรายงานและประสานงานกับหน่วยงานอื่น

เกษตรอำเภอ เป็นผู้ปฏิบัติงานส่งเสริมการเกษตรในระดับอำเภอโดยรับนโยบายจาก ส่วนกลางแล้วนำไปปรับใช้ในพื้นที่ที่ดำเนินงานอยู่ และเกษตรอำเภอจะทำงานประสานกับเกษตร ผู้นำในท้องถิ่น เพื่อแก้ไขปัญหาให้แก่เกษตรกร

เกษตรกรตำบล เป็นเจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบงานส่งเสริมการเกษตรในระดับตำบล มีหน้าที่
แก้ไขปัญหา ให้ข้อเสนอแนะต่างๆ แก่เกษตรกร และกระตุ้นให้เกษตรกรเข้าไปมีส่วนร่วมใน
โครงการส่งเสริมการเกษตร โดยส่วนใหญ่เกษตรกรตำบลมักเป็นบุคคลในพื้นที่ เพราะทำให้อำนาจ
ปัญหาเฉพาะพื้นที่ได้

คุณสมบัติของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร

เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรมีหน้าที่โดยตรงในการติดต่อให้บริการด้านการเกษตรแก่
เกษตรกร ซึ่งมีความจำเป็นอย่างยั้งที่ต่ออาศัยความรู้ ความชำนาญและบุคลิกภาพที่ดี เพื่อให้การ
ดำเนินงานในหน้าที่เป็นไปได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสบผลสำเร็จ (กรมส่งเสริมการเกษตร,
2533)

ด้านความรู้ เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรควรมีความรู้ในสาขาต่อไปนี้

1. ความรู้ทางการเกษตร เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรต้องมีความรู้ทางวิชาการ
เกษตรในสาขาที่ตนรับผิดชอบได้เป็นอย่างดี รวมทั้งพัฒนาความรู้ทางการเกษตรที่มีอยู่อย่างสม่ำเสมอ
เพื่อพร้อมที่จะให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์ที่สุดแก่เกษตรกร และควรมีความรู้เรื่องอื่นๆ ที่เกี่ยว
กับการเกษตรในท้องถิ่น เช่น เรื่องราคา การตลาด ผลผลิตทางการเกษตรในท้องถิ่น และแหล่ง
ปัจจัยการผลิต เป็นต้น

2. ความรู้ทางเทคโนโลยีการเกษตร เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรควรมีพื้นฐาน
ความรู้ในทางเทคโนโลยีการเกษตรใหม่ๆ เป็นอย่างดี เพื่อที่จะสามารถถ่ายทอดความรู้ใหม่ๆ
เหล่านี้ให้เกษตรกรนำไปใช้ประโยชน์ได้ทันที เช่น การทำแก๊สชีวภาพจากมูลสัตว์ และการใช้สาร
เร่งในการจัดทำปุ๋ยหมัก

3. ความรู้ทางการถ่ายทอด เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรต้องมีความรู้ในการถ่ายทอด
เทคโนโลยีและความรู้แก่เกษตรกร ซึ่งอาจอยู่ในรูปแบบของการถ่ายทอดตัวต่อตัว แบบกลุ่มและ
ทางสื่อมวลชน

4. ความรู้ในด้านที่สัมพันธ์กับงานส่งเสริม ได้แก่ ด้านการบริหารงาน การติดต่อสื่อ
สาร การประเมินผลและมนุษยสัมพันธ์

ด้านบุคลิกภาพ เป็นส่วนสำคัญต่อการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร เพราะเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรจำเป็นต้องติดต่อสัมพันธ์กับเกษตรกรและบุคคลอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องเป็นประจำ ดังนั้นเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร ควรมีบุคลิกภาพดังนี้ (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2528)

1. มีความสามารถในการรับรู้ เข้าใจในเหตุผลและการตัดสินใจ
2. มีความสามารถในการแสดงออก รวมถึง การแต่งกาย การพูด การฟัง การเขียนและการอ่าน
3. มีความสามารถทางอารมณ์ คือ ความสามารถที่จะพัฒนาอารมณ์ นิสัย และทัศนคติต่างๆ ที่มีผลต่อคุณภาพในการติดต่อสัมพันธ์กับบุคคลอื่นๆ ให้ดีขึ้นได้ ซึ่งจะส่งผลให้เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรมีอารมณ์ดีเป็นนิจสิน มีทัศนคติที่ดีต่ออาชีพของตน มีความมั่นใจในความรู้ ความสามารถของตน
4. มีความสามารถทางสังคม คือ ความสามารถในการสร้างความผูกพัน ให้เกิดขึ้นระหว่างบุคคล เพื่อสร้างความสัมพันธ์ให้เกิดขึ้น ส่งผลต่อความร่วมมือ ความศรัทธา และความพึงพอใจอาศัยกันระหว่างเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรและเกษตรกร

สารนิเทศทางการส่งเสริมการเกษตร

ขอบข่ายของสารนิเทศที่ผู้เกี่ยวข้องกับงานส่งเสริมการเกษตรต้องการ มีความกว้างขวางมาก ไม่เฉพาะแต่ด้านความรู้ทางวิชาการเกษตรเท่านั้น แต่รวมถึงด้านอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องด้วย สารนิเทศที่ศูนย์ข้อมูลเกษตรสัมพันธ์กำหนดขึ้น อาศัยแนวทางจากการพัฒนาตามระบบ AGDEX (Agriculture Index) เป็นหลัก แบ่งเป็น 10 กลุ่ม ได้แก่ (สมจิต ชัยศักดิ์, 2530 และกรมส่งเสริมการเกษตร, 2534)

1. สารนิเทศเกี่ยวกับพืชไร่ เป็นสารนิเทศที่เกี่ยวกับพืชที่ปลูกบนที่ดอน ยกเว้นข้าว ซึ่งปลูกในที่ราบ เป็นพืชอายุสั้นที่เก็บเกี่ยวภายใน 1 ปี เช่น ข้าวโพด งา ถั่วเขียว ถั่วเหลือง มันเทศ และมันแกว เป็นต้น
2. สารนิเทศเกี่ยวกับพืชสวน เป็นสารนิเทศที่เกี่ยวกับพืชจำพวกไม้ผล ไม้ดอก ไม้ประดับ เช่น ผลไม้ ไม้ประดับรูป ต้นกล้วยไม้ เฟื่องฟ้า ไทร เฟิร์น เป็นต้น รวมทั้งสารนิเทศ

เกี่ยวกับเทคโนโลยีในการผลิตไม้ผล ไม้ดอก ไม้ประดับให้มีคุณภาพและปริมาณที่ดีขึ้น

3. สารสนเทศเกี่ยวกับพืชผัก เป็นสารสนเทศเกี่ยวกับพืชอายุสั้นประเภทผัก คุณภาพ และปริมาณของผัก รวมถึงการปรับปรุงปริมาณการผลิตให้ทันต่อความต้องการของตลาด เช่น กระเจี๊ยบเขียว ข้าวโพดฝักอ่อน หน่อไม้ฝรั่ง ทอมห้วใหญ่ กระเทียม และเห็ด ซึ่งตลาดมีความต้องการในปริมาณสูง

4. สารสนเทศเกี่ยวกับสัตว์ เป็นสารสนเทศเกี่ยวกับสัตว์ที่มีประโยชน์ต่อการเกษตร และสัตว์ที่เป็นศัตรูพืช เช่น เพลี้ยกระโดด ตั๊กแตน หนู แมลงวันผลไม้ ค้างคาว และปูนา ฯลฯ

5. สารสนเทศเกี่ยวกับดิน น้ำ ที่ดิน เป็นสารสนเทศเกี่ยวกับสภาพดิน วัสดุปรับปรุงดิน การส่งเสริมการจัดการดินที่ปัญหา การส่งเสริมการปลูกพืชในเขตชลประทานและการส่งเสริม การปลูกพืชภายใต้สถานการณ์น้ำต้นทุนจำกัด รวมทั้งสารสนเทศเกี่ยวกับการส่งเสริมและพัฒนา วิเคราะห์การใช้ที่ดิน เป็นต้น

6. สารสนเทศเกี่ยวกับศัตรูพืช สารเคมี เป็นสารสนเทศเกี่ยวกับการป้องกันและกำจัด ศัตรูพืช การควบคุมศัตรูพืช ศัตรูพืชธรรมชาติ การอนุรักษ์ศัตรูพืชธรรมชาติ และความปลอดภัยจาก การใช้สารเคมีและพิษตกค้างจากสารเคมี เป็นต้น

7. สารสนเทศเกี่ยวกับเทคนิคปฏิบัติ เป็นสารสนเทศเกี่ยวกับการนำวิธีการใหม่ๆ ที่มี ประโยชน์มาใช้ในการส่งเสริมการเกษตร เช่น สารสนเทศเกี่ยวกับการพัฒนาระบบการใช้เครื่องจักรกลการเกษตรในการผลิตเชิงพาณิชย์ สารสนเทศเกี่ยวกับวิธีการเพิ่มผลผลิตของพันธุ์พืช และ สารสนเทศเกี่ยวกับประดิษฐ์กรรมจักรกลการเกษตรแบบใหม่ เป็นต้น

8. สารสนเทศเกี่ยวกับเศรษฐศาสตร์เกษตรและการพัฒนาชนบท เป็นสารสนเทศเกี่ยวกับ เศรษฐศาสตร์ของพืช พื้นที่เพาะปลูก ราคา ต้นทุนการผลิต ความเคลื่อนไหวของราคาพืชผลใน ตลาดโลก และสถิติการผลิตของประเทศในปีต่างๆ

9. สารสนเทศเกี่ยวกับการส่งเสริมการเกษตร เป็นสารสนเทศเกี่ยวกับวิธีการส่งเสริม การเกษตร เป้าหมายของการส่งเสริมการเกษตร บุคคลที่เกี่ยวข้องกับการเกษตร และหน่วยงาน ที่รับผิดชอบด้านส่งเสริมการเกษตร

10. สารสนเทศเกี่ยวกับเรื่องทั่วไป เป็นสารสนเทศที่เชื่อมโยงกับการเกษตร เช่น แผน พัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ข่าวสภาพเศรษฐกิจในช่วงเวลาหนึ่งและผลการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การเกษตร เป็นต้น

เนื่องจากผู้เกี่ยวข้องกับงานส่งเสริมการเกษตรมีหลายระดับ นับตั้งแต่ระดับบริหารไปจนถึงเกษตรกร ซึ่งบุคคลแต่ละกลุ่มย่อมต้องการสารนิเทศที่มีลักษณะแตกต่างกัน ศูนย์ข้อมูลเกษตรสัมพันธ์ได้กำหนดลักษณะสารนิเทศไว้เป็นกลุ่ม ดังนี้ (สมจิต ชัยภักดี, 2530)

1. สถิติ เช่น สถิติการผลิตข้าวประจำปี สถิติมูลค่าของผลผลิตตามราคาตลาด เป็นต้น สถิติทางการเกษตร มักได้มาจากศูนย์สถิติ สังกัดสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร
2. กราฟ ตาราง เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการเกษตรมักต้องใช้กราฟและตารางในการเสนอข้อมูลเพื่อให้ผู้ศึกษาเข้าใจได้ง่าย ตัวอย่างเช่น ตารางสรุปผลการปฏิบัติของเกษตรกรในการปลูกพืช ตารางแสดงปริมาณพื้นที่ปลูก ผลผลิตรวมและผลผลิตเฉลี่ยของพืช เศรษฐกิจที่สำคัญ และกราฟแสดงจำนวนเกษตรกรที่ปลูกพืชพันธุ์ตามคำแนะนำ เป็นต้น
3. ข่าวความเคลื่อนไหว สารนิเทศลักษณะนี้ให้ข้อมูลที่รวดเร็วทันต่อเหตุการณ์ มักมีกำหนดออกเป็นประจำและสม่ำเสมอ
4. คำสัมภาษณ์ เป็นสารนิเทศที่ได้จากบุคคลที่มีความรู้เฉพาะด้านเป็นอย่างดี มีประโยชน์โดยตรงต่อผู้ต้องการสารนิเทศที่ลึกซึ้ง เพราะสามารถสื่อสารโต้ตอบกันได้ และเป็นการสื่อสารโดยตรงกับแหล่งสารนิเทศ
5. บทความ บทวิจารณ์ มีประโยชน์ต่อผู้ที่ต้องการศึกษาสารนิเทศจากการวิเคราะห์วิจารณ์จากผู้รู้แล้ว ทำให้ผู้ศึกษามีแนวคิดกว้างไกลและหลากหลาย
6. ผลการศึกษา ค้นคว้า วิจัย เป็นสารนิเทศที่มีประโยชน์ต่อผู้ที่ต้องการสารนิเทศที่เป็นเรื่องใหม่ ทันสมัย นอกจากนั้นผลการศึกษา ค้นคว้า วิจัย ยังสามารถนำมาปรับใช้กับสถานการณ์ต่างๆ ได้เป็นอย่างดี
7. สรุปผลการประชุม สัมมนา เป็นสารนิเทศที่เกิดจากการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน จึงทำให้สารนิเทศในลักษณะนี้มีความน่าเชื่อถือ
8. รายงานการนิเทศ ติดตาม ประเมินผล เป็นสารนิเทศที่เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรจัดทำขึ้น โดยกรมส่งเสริมการเกษตรได้จัดวางระบบการติดตาม นิเทศ และประเมินผลงานส่งเสริมการเกษตรไว้ และมีการกำหนดรูปแบบและขั้นตอนการติดตามนิเทศงานให้เป็นระบบเดียวกัน

9. นโยบาย แผน โครงการ เป็นสารนิเทศที่หน่วยงานต่างๆ ร่างขึ้นเพื่อให้บุคลากรในหน่วยงานปฏิบัติตาม

10. คำแนะนำ กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ ประกาศ และแจ้งความต่างๆ เป็นสารนิเทศที่มีเนื้อหาแตกต่างกันไป ผู้ที่ต้องการสารนิเทศในสถานการณ์ต่างกันสามารถเลือกลักษณะของสารนิเทศที่เหมาะสมกับความต้องการมาใช้ได้

ในงานส่งเสริมการเกษตร สารนิเทศแบ่งออกได้เป็น 2 ระดับ ได้แก่ (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2528)

1. ระดับปฐมภูมิ ซึ่งเป็นสารนิเทศที่ได้จากการสำรวจ ทดลอง สัมภาษณ์ เป็นสารนิเทศที่ได้จากแหล่งความรู้ ความคิด เป็นอันดับแรก เช่น สารนิเทศจากการทดลองใช้สารเคมีกำจัดวัชพืชในนาข้าว ของกองการข้าวกรมวิชาการเกษตร สถิติการเกษตรปีเพาะปลูกต่างๆ ของศูนย์สถิติ สำนักงานปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เป็นต้น สารนิเทศในระดับนี้เข้าถือเพราะยังไม่มีมีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการถ่ายทอด

2. ระดับทุติยภูมิ เป็นสารนิเทศที่ได้จากแหล่งที่มีผู้รวบรวมไว้แล้ว เพราะสารนิเทศในระดับนี้ ผู้เขียนอาจจะแทรกความคิดเห็นของตนเองลงไปด้วย ตัวอย่างสารนิเทศทางการเกษตรระดับทุติยภูมิ ได้แก่ บทความที่เกี่ยวกับการค้าข้าวที่ลงนวารสารโดยนักเศรษฐศาสตร์เกษตร บทความเกี่ยวกับการปลูกสับปะรดเพื่อป้อนโรงงานอุตสาหกรรมที่ลงตีพิมพ์ในหนังสือพิมพ์รายวัน เป็นต้น

แหล่งบริการสารนิเทศทางการเกษตร

แหล่งบริการสารนิเทศทางการเกษตรมีมากมายทั้งในประเทศและต่างประเทศ การที่เราทราบว่ามีแหล่งข้อมูลใดบ้างนั้น จึงช่วยตอบสนองความต้องการสารนิเทศได้รวดเร็วและตรงประเด็น อีกทั้งยังมีประโยชน์ต่อแหล่งบริการสารนิเทศเอง เพราะสามารถให้บริการได้อย่างสอดคล้องกัน

แหล่งบริการสารนิเทศทางการเกษตรในประเทศไทย

พิบูลศิลป์ วัฒนพงษ์ (2531) ได้ประมวลแหล่งบริการสารนิเทศทางการเกษตรในประเทศไทยไว้ดังนี้

1. ห้องสมุดกรมส่งเสริมการเกษตร เป็นแหล่งรวบรวมสิ่งพิมพ์ของกรมส่งเสริมการเกษตรและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อการศึกษาวิจัยของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร และประชาชนทั่วไป นอกจากนี้ยังรวบรวมวิทยานิพนธ์ทางการเกษตรของมหาวิทยาลัยต่างๆ ไว้ด้วย ห้องสมุดกรมส่งเสริมการเกษตรตั้งอยู่ภายในกรมส่งเสริมการเกษตร บางเขน กรุงเทพฯ
2. สำนักหอสมุดมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เป็นแหล่งที่ให้สารนิเทศทางการเกษตรทุกสาขาวิชา และทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางสารสนเทศทางการเกษตรแห่งชาติ และศูนย์กลางเทคโนโลยีนานาชาติอีกด้วย
 - 2.1 ศูนย์สนเทศทางการเกษตรแห่งชาติ (International Information System for Agricultural Science and Technology - AGRIS) รับผิดชอบงานพัฒนาระบบสารนิเทศทางการเกษตร รวบรวมสารนิเทศและสิ่งพิมพ์ทุกประเภททางการเกษตรและสาขาที่เกี่ยวข้องไว้ให้บริการ นอกจากนี้ยังรวบรวมบรรณานุกรมเฉพาะสาขาวิชาเกษตรและสาขาวิชาที่เกี่ยวข้อง คือ บรรณานุกรมทางการเกษตรแห่งประเทศไทย
 - 2.2 ศูนย์สนเทศทางกระบือนานาชาติ (International Buffalo Information Center - IBIC) ให้บริการและจัดหาสารนิเทศด้านการกระบือทั่วโลกเน้นหนักที่กระบือใช้งาน ออกข่าวสาร Buffalo Bulletin และจัดพิมพ์นามุกรมรายชื่อนักวิจัยทางการกระบือทั่วโลก
3. ศูนย์สนเทศงานวิจัยทางการเกษตรแห่งชาติ (Current Agricultural Research Information) เป็นแหล่งรวบรวมงานวิจัยที่กำลังดำเนินการอยู่ รวมทั้งจัดพิมพ์บรรณานุกรมงานวิจัย โดยมีองค์การอาหารและเกษตรแห่งชาติเป็นผู้ประสานงานกับประเทศต่างๆ
4. ศูนย์บริการเอกสารการวิจัยแห่งประเทศไทย (Thai National Documentation Center) สังกัดกระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และสิ่งแวดล้อม ให้บริการสารนิเทศด้านวิทยาศาสตร์เกษตร และมีบรรณานุกรมเฉพาะเรื่องด้านการเกษตร ให้บริการแก่นักวิจัย

5. ศูนย์สนเทศทางปุ๋ย (National Fertilizer Information Center) สังกัดกรมวิชาการเกษตร ตั้งอยู่ภายในมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เป็นแหล่งที่รวบรวมสารนิเทศเกี่ยวกับปุ๋ยของประเทศไทย
6. สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (Thailand Development Research Institute-TDRI) เป็นแหล่งรวบรวมและส่งเสริมงานวิจัยทุกสาขา รวมทั้งด้านการเกษตร ซึ่งผู้สนใจสามารถขอข้อมูลจากห้องสมุดของสถาบันได้
7. องค์การตลาดเพื่อเกษตรกร เป็นหน่วยงานรัฐวิสาหกิจ สังกัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ให้บริการสารนิเทศด้านการตลาดเพื่อเกษตรกร ผลผลิตทางการเกษตร นอกจากนี้ยังทำหน้าที่ให้คำปรึกษาแก่เกษตรกรในด้านการจัดหาปัจจัยการผลิต และช่วยเหลือเกษตรกรด้านการตลาด โดยรับซื้อผลผลิตที่ราคาตกต่ำตามนโยบายของรัฐบาล เพื่อยกระดับความเป็นอยู่ของเกษตรกรให้ดีขึ้น
8. องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ เป็นหน่วยงานรัฐวิสาหกิจ สังกัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เป็นแหล่งรวบรวมสารนิเทศเกี่ยวกับสภาวะของป่าไม้ในประเทศไทย
9. ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร สังกัดกระทรวงการคลัง ให้บริการสารนิเทศและให้คำปรึกษาด้านสินเชื่อเพื่อเกษตรกร วงเงินให้กู้ยืมเพื่อพัฒนาการเกษตร
10. สมาคมพืชสวนแห่งประเทศไทย เป็นองค์กรอิสระ เป็นแหล่งรวบรวมสารนิเทศที่ได้จากนักวิชาการพืชสวน และผู้วิจัยในสาขาที่เกี่ยวกับพืชสวน ตั้งอยู่ที่สถาบันวิจัยพืชสวน กรมวิชาการเกษตร
11. สมาคมดินและปุ๋ยแห่งประเทศไทย เป็นแหล่งรวบรวมสารนิเทศด้านปุ๋ยและดิน ตั้งอยู่ที่ภาควิชาปฐพีวิทยา คณะเกษตร มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
12. ศูนย์สถิติ สังกัดสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร เป็นแหล่งรวบรวมสถิติทางการเกษตรทุกด้าน รวมทั้งข้อมูลด้านการผลิต ราคาผลผลิต และสถิติต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเกษตร ตั้งอยู่ภายในมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

แหล่งบริการสารนิเทศทางการเกษตรต่างประเทศ

ดร.นา สมบูรณ์กุล (2526) ได้ให้แหล่งบริการสารนิเทศในต่างประเทศไว้ดังนี้

1. Commonwealth Agricultural Bureaux หรือ CAB ตั้งอยู่ที่ประเทศอังกฤษ เป็นแหล่งผลิตวารสารสารสังเขป (Abstracting Journal) ด้านการเกษตรและสาขาวิชาที่เกี่ยวข้อง อีกทั้งยังเป็นแหล่งบริการนักวิจัยที่สนใจเฉพาะเรื่องด้วย นอกจากนี้สารสังเขปในรูปวารสารแล้ว CAB ยังผลิตแถบแม่เหล็กและให้บริการออนไลน์จาก Lockheed Information Systems ประเทศสหรัฐอเมริกา
2. ห้องสมุดการเกษตรแห่งชาติ (National Agricultural Library-NAL) ของกระทรวงเกษตรสหรัฐอเมริกา เป็นจุดเริ่มของการเป็นศูนย์กลางสารนิเทศที่ยิ่งใหญ่แห่งหนึ่งของโลก ห้องสมุดแห่งนี้มีสารนิเทศด้านการเกษตรและสาขาที่เกี่ยวข้องมากมาย ซึ่งเป็นสารนิเทศของสหรัฐอเมริกาและต่างประเทศ นอกจากนี้ยังให้บริการวารสารดรรชนี (Indexing Journal) ใช้ชื่อว่า Bibliography of Agriculture (B of A) เป็นวารสารที่มีเนื้อหากว้างขวางมาก และเช่นเดียวกับ CAB คือ ผู้ใช้สามารถใช้บริการของ AGRICOLA จากแถบแม่เหล็กและบริการสืบค้นด้วยระบบออนไลน์ จาก Lockheed Information Systems ได้เช่นกัน
3. Agricultural Information Society for Asia (AISA) อยู่ที่ประเทศฟิลิปปินส์ เป็นแหล่งที่ให้บริการข่าวสารทางด้านการเกษตรในภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิก รวมทั้งปรับปรุงคุณภาพเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร
4. Agricultural Information Bank of Asia (AIBA) เป็นแหล่งสารนิเทศที่ให้บริการนักวิจัยด้านการเกษตร สนับสนุนการใช้เทคนิคใหม่ๆ เพื่อเผยแพร่ข่าวสารด้านการเกษตร อีกทั้งยังเป็นศูนย์กลางข่าวสารของ FAO และ AGRIS มีสำนักงานตั้งอยู่ที่ประเทศฟิลิปปินส์

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

งานด้านส่งเสริมการเกษตร บุคคลที่มีความสำคัญอย่างสูงคือเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร ดังนั้นจึงมีผู้วิจัยสนใจศึกษาเกี่ยวกับเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรหลายด้านดังต่อไปนี้

บทบาทของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร

บทบาทของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร มีผู้ทำการศึกษาไว้ 4 คน ได้แก่ พุทธชาติ ชุณสาคร (2518) ศึกษาความคาดหวังในบทบาทของเกษตรกรอำเภอในวรรณคดีของเกษตรกรกร พิชญ์ กาเยาว์ (2525) ศึกษาบทบาทของนักวิชาการเกษตรประจำสำนักงานส่งเสริมการเกษตรภาคใต้ ตามที่คณะของเกษตรจังหวัด นักวิชาการประจำสำนักงาน เกษตรจังหวัด และเกษตรกรอำเภอต่างๆ ในภาคใต้ ชัยฤกษ์ ไตลังคะ (2526) ศึกษาบทบาทของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรต่อการยอมรับ นวัตกรรมในการทำนาค่าของชาวเขาเผ่ากระเหรี่ยงในจังหวัดเชียงใหม่ และสุภา วีระเปรม (2529) ศึกษาบทบาทของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรประจำตำบลในภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่เกี่ยวข้อง กับระบบบริหารการพัฒนาชนบทแห่งชาติ

ชัยฤกษ์ ไตลังคะ พบว่า เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร เข้าไปมีบทบาทเป็นผู้ให้คำแนะนำ เกี่ยวกับนวัตกรรมการปลูกข้าวนาดำ เป็นที่ปรึกษาของหมู่บ้าน เป็นผู้ช่วยแก้ปัญหาให้แก่ชาวเขา และเป็นผู้ประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ผลการวิจัยสอดคล้องกับสุภา วีระเปรม และพุทธชาติ ชุณสาคร ที่พบว่า เกษตรตำบลและเกษตรกรอำเภอมีบทบาทเป็นผู้ประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ผลการวิจัยของสุภา วีระเปรม ยังพบว่า เกษตรตำบลในเขตพื้นที่ยากจนและนอกเขตพื้นที่ยากจนมี บทบาทไม่แตกต่างกัน ซึ่งแตกต่างจากผลการวิจัยของชัยฤกษ์ ไตลังคะ ที่พบว่า บทบาทต่างๆ จะมี ผลต่อชาวเขาที่เป็นผู้นำหมู่บ้าน ผู้ที่มีการติดต่อสื่อสารกับเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรอยู่เป็นประจำ และผู้ที่สื่อสารกับเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรเป็นการส่วนตัวเท่านั้น

สำหรับบทบาทของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรที่พึงประสงค์ของเกษตรกรกร พิชญ์ กาเยาว์ พบว่า บทบาทที่พึงประสงค์มากคือ บทบาทของผู้ให้ความรู้ทั้งจากเอกสาร ตำราต่างๆ และการ พบปะแลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์กับผู้รู้ผู้เชี่ยวชาญ ตลอดจนเพิ่มทักษะโดยการฝึกปฏิบัติด้วยตนเอง หรืออาจเป็นสมาชิกวารสารวิชาการที่น่าสนใจ ติดต่อกับสถาบันทางวิชาการหรือสถาบันวิจัยต่างๆ เข้าร่วมประชุม สัมมนา และฝึกอบรมอยู่เสมอ

ปัจจัยที่มีผลต่อการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร

สำหรับปัจจัยด้านบวก สมพงษ์ อักษรแก้ว (2521) ศึกษาปัจจัยที่เป็นอุปสรรคและสนับสนุน การปฏิบัติงานของนักวิชาการเกษตรประจำสำนักงานเกษตรจังหวัด สุวิสา เข้มทอง (2529) ศึกษาปัจจัยบางประการที่มีอิทธิพลต่อการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรในภาคใต้ สิริวรรณ โพธิ์หน่อทอง (2528) ศึกษาปัจจัยบางประการที่มีอิทธิพลต่อการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ ส่งเสริมการเกษตรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และเสาวภาคย์ ดีวาจา (2528) ศึกษาปัจจัยที่มี ผลต่อประสิทธิภาพในการทำงานของพนักงานส่งเสริมการเกษตรของบริษัทเอกชน

สมพงษ์ อักษรแก้ว พบว่า ปัจจัยเหล่านี้ ได้แก่ การกำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบที่ชัดเจน การจัดเอกสาร คำแนะนำและรายงานผลการวิจัยที่ก้าวหน้าให้ต้นคว้าได้อยู่เสมอ การฝึกอบรมทาง วิชาการและทางการบริหารเฉพาะกิจอย่างสม่ำเสมอ การจัดสรรงบประมาณเพียงพอและทันต่อ ฤดูกาลเพาะปลูกพืช วัสดุอุปกรณ์ และยานพาหนะมีเพียงพอและอยู่ในสภาพดี มีความสัมพันธ์อันดีกับ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ผู้บังคับบัญชามีความรู้ ความสามารถ มีการปรับปรุงเงินเดือนและสวัสดิการ ที่ดี มีการทดสอบผลการวิจัยก่อนการเผยแพร่ และมีการเพิ่มอัตราค่าจ้างนักวิชาการเกษตรและผู้ช่วย อย่างเพียงพอ สุวิสา เข้มทอง พบว่า เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรในภาคใต้มีความเห็น ว่า ปัจจัยต่างๆ ได้แก่ ภาษา ขนบธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อ ศาสนา เศรษฐกิจ และการเมือง มีอิทธิพลต่อการปฏิบัติงาน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ สิริวรรณ โพธิ์หน่อทอง ที่พบว่าปัจจัยต่างๆ มีผลต่อการปฏิบัติงาน โดยปัจจัยที่มีผลต่อการปฏิบัติงานมากที่สุด คือ ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ รองลงมา คือ ภาษา ขนบธรรมเนียม ความเชื่อ ศาสนา และการเมือง แต่แตกต่างจากผลการวิจัยของ สุวิสา เข้มทอง ที่ไม่พบความแตกต่างของปัจจัยว่ามีผลต่อการปฏิบัติงาน และแตกต่างกับผลการวิจัย ของเสาวภาคย์ ดีวาจา ที่พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรของ บริษัทเอกชนมากที่สุดคือ ปัจจัยด้านความพึงพอใจในการทำงาน และแรงจูงใจในสัมฤทธิ์ โดย องค์ประกอบที่มีความสำคัญในการทำให้เกิดความพึงพอใจในการทำงาน ได้แก่ นโยบาย การ บริหารงาน ผู้บังคับบัญชา การเปรียบเทียบกับบุคคลอื่น โอกาสในความก้าวหน้าและความมั่นคงใน การทำงาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งองค์ประกอบในเรื่องการเปรียบเทียบกับบุคคลอื่นและผู้บังคับบัญชา มีความสำคัญต่อประสิทธิภาพในการทำงานโดยตรง คือ เมื่อเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรเกิดความ พึงพอใจในเรื่อง เงินเดือน ความก้าวหน้าและความพึงพอใจต่อผู้บริหารแล้ว จะมีผลทำให้เจ้าหน้าที่

ส่งเสริมการเกษตรปฏิบัติงานมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

ปัจจัยด้านลบ สมพงษ์ อักษรแก้ว (2521) ศึกษาปัจจัยที่เป็นอุปสรรคและสนับสนุนการปฏิบัติงานของนักวิชาการเกษตรประจำสำนักงานเกษตรจังหวัด อารง บุญประสาธ (2523) ศึกษาปัญหาการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรระดับอำเภอในจังหวัดชายแดนภาคใต้ และเลอพงค์ ชูเทพ (2523) ศึกษาปัญหาการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรระดับตำบลในจังหวัดภาคกลางที่อยู่ในโครงการปรับปรุงระบบส่งเสริมการเกษตรของประเทศไทย

สมพงษ์ อักษรแก้ว อารง บุญประสาธ และเลอพงค์ ชูเทพ พบว่า ปัญหาที่เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรพบมากคือ ปัญหาจากตัวเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรเอง สมพงษ์ อักษรแก้ว พบว่า เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรไม่มีการมอบหมายงานที่แน่นอน ทำงานทั้งด้านบริหารและวิชาการ ซึ่งแตกต่างจาก อารง บุญประสาธ ซึ่งพบว่า เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรส่วนใหญ่ที่ทำงานในพื้นที่ชายแดนภาคใต้ไม่สามารถพูดภาษาสามารถได้ จึงประสบความยากลำบากในการติดต่อเข้าถึงตัวเกษตรกร ส่วนปัญหารองลงมาคือ ปัญหาด้านการขาดแคลนวัสดุอุปกรณ์ เพื่อใช้ในการส่งเสริม สมพงษ์ อักษรแก้ว และอารง บุญประสาธ พบว่า หน่วยงานไม่ส่งเสริมและสนับสนุนด้านวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการส่งเสริมการเกษตร ทำให้ไม่สามารถปฏิบัติงานได้อย่างเต็มความสามารถ ในขณะที่ผลการวิจัยของเลอพงค์ ชูเทพ ไม่พบปัญหานี้

วิธีการปฏิบัติงานส่งเสริมการเกษตรของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร

เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรมีหน้าที่ถ่ายทอดสารนิเทศแก่เกษตรกรโดยตรง วิธีการที่เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรฯ ใช้จึงเป็นสิ่งสำคัญต่อการรับความรู้และข่าวสารของเกษตรกร

ประภา ถาวรยิ่ง (2523) ศึกษาวิธีการใช้การส่งเสริมแบบต่างๆ ของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรระดับตำบลในภาคตะวันตกของประเทศไทย บุปผา มงคลศิลป์ (2523) ศึกษาวิธีการใช้การส่งเสริมแบบต่างๆ ของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรระดับอำเภอในภาคตะวันออกของประเทศไทย และ บุญจมาศ ปริวัฒน์ศักดิ์ (2525) ศึกษาประสิทธิภาพในการใช้วิธีการส่งเสริมแบบต่างๆ ของเกษตรตำบลในจังหวัดนครราชสีมา

ผลการวิจัยของ ประภา ถาวรยิ่ง บุปผา มงคลศิลป์ และบุญจมาศ ปริวัฒน์ศักดิ์ มีความสอดคล้องกัน คือ เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรทั้งระดับตำบลและอำเภอใช้วิธีส่งเสริมการ

เกษตรหลายวิธีประกอบกันเพราะจะสามารถกระตุ้นความสนใจของเกษตรกรได้ดีกว่าการใช้เพียงวิธีใดวิธีหนึ่ง ประภา ถาวรยิ่ง และบุปผา มงคลศิลป์ พบว่า วิธีการที่เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร ทั้งระดับตำบลและระดับอำเภอเห็นว่ามีประโยชน์ในการส่งเสริมมากที่สุด คือ การไปเยี่ยมเยียนเกษตรกรที่บ้านและไร่นา ซึ่งแตกต่างกับเบญจมาศ ปริวัฒน์ศักดิ์ ที่พบว่า เกษตรตำบลในจังหวัด นครราชสีมาใช้วิธีการไปเยี่ยมเยียนเกษตรกรที่บ้านและไร่นาร่วมกับวิธีอื่นๆ เช่น การจัดทำแปลงสาธิต การจัดประชุม บรรยาย อภิปราย การดูงาน และการจัดเอกสารเผยแพร่ ด้านปัญหาที่เกิดขึ้นจากการใช้วิธีการส่งเสริมแบบต่างๆ ผลการวิจัยของผู้วิจัยทั้ง 3 คนสอดคล้องกัน พบว่า ปัญหาที่มีสาเหตุมาจากเกษตรกร การขาดแคลนวัสดุอุปกรณ์อำนวยความสะดวก และตัวของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรเอง ส่วนการแก้ไขปัญหานี้ ประภา ถาวรยิ่ง และบุปผา มงคลศิลป์ พบว่า ควรให้มีการจัดการอบรมทางวิชาการเพื่อเพิ่มพูนความรู้ใหม่ๆ ที่ทันสมัยอย่างสม่ำเสมอ นอกจากนี้ ผลการวิจัยของ เบญจมาศ ปริวัฒน์ศักดิ์ ยังพบว่า แหล่งข่าวสารทางการเกษตรที่เกษตรกรตำบลให้ความสนใจมากที่สุดคือ วารสาร หนังสือพิมพ์ และรายการเกษตรทางวิทยุ

การศึกษาศักยภาพต่อการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร

จิรวรรณ อนุภาพรหม (2521) ศึกษาทัศนคติของเกษตรกรจังหวัดดอพบาทของสำนักงานส่งเสริมการเกษตรภาค และ ธุวัจน์ พุทธิพันธ์ (2530) ศึกษาทัศนคติของเกษตรกรตำบลที่มีต่อการนิเทศงานของเจ้าหน้าที่บริหารงานส่งเสริมการเกษตรระดับอำเภอ

จิรวรรณ อนุภาพรหม พบว่า เกษตรจังหวัดเห็นด้วยกับวัตถุประสงค์ของสำนักงานส่งเสริมการเกษตรภาค เห็นด้วยกับระดับการศึกษาและการปฏิบัติงานของนักวิชาการประจำสำนักงานส่งเสริมการเกษตรภาค แต่ไม่เห็นด้วยกับอัตราค่าจ้างของนักวิชาการประจำสำนักงานส่งเสริมการเกษตรภาคซึ่งมีจำนวนน้อยเกินไป ในขณะที่ผลการวิจัยของธุวัจน์ พุทธิพันธ์ พบว่า เกษตรตำบลมีทัศนคติที่ดีต่อการนิเทศงานของเจ้าหน้าที่บริหารงานส่งเสริมการเกษตรอยู่ในระดับค่อนข้างสูงทุกด้าน ได้แก่ ด้านเนื้อหาสาระ วิธีการนิเทศงาน ความถี่ในการไปนิเทศงาน การใช้ประโยชน์จากการนิเทศงาน ระบบการนิเทศงาน ความเป็นผู้นำ การวางตัว การพูด ความสามารถในการนิเทศและมนุษยสัมพันธ์ ส่วนทัศนคติที่ไม่ดีเกิดขึ้นเนื่องจาก เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรมีงานจรมาก ทำให้ไม่สามารถนิเทศงานได้เต็มที่

การใช้สื่อในงานส่งเสริมการเกษตร

เพ็ญภา อริยเดช (2526) ศึกษาการใช้สื่อของเจ้าหน้าที่ในหน่วยงานของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เพื่อการพัฒนาการเกษตรและชนบทของไทย เอมอร หุ่นตรีกุล (2526) ศึกษาการใช้สื่อของเจ้าหน้าที่ภาคธุรกิจเอกชน เพื่อการพัฒนาการเกษตรและชนบทของไทย วันทนี ทิปรักษ์พันธ์ (2526) ศึกษาการใช้สื่อของอาจารย์ เพื่อการพัฒนาการเกษตรและชนบทของไทย วิเชียร ฉายศิริ (2526) ศึกษาลักษณะและความต้องการในการใช้สื่อของเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการเกษตรและชนบทของกรมการศึกษานอกโรงเรียน กระทรวงศึกษาธิการ และศุภนารถ เกตุเจริญ (2527) ศึกษาการใช้สื่อของเจ้าหน้าที่ในหน่วยงานรัฐวิสาหกิจ เพื่อการพัฒนาการเกษตรและชนบทของไทย

จากผลการวิจัยทั้ง 5 เรื่องพบว่า โปสเตอร์เป็นสื่อที่ใช้เพื่อการประชาสัมพันธ์มากที่สุด นอกจากนั้น เอมอร หุ่นตรีกุล และเพ็ญภา อริยเดช ยังพบว่า กราฟเป็นสื่อที่เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรใช้เพื่อให้ความรู้ทางวิชาการมากที่สุด ซึ่งแตกต่างจากผลการวิจัยของ วิเชียร ฉายศิริ และศุภนารถ เกตุเจริญ ที่พบว่า แผ่นโปรงใสและแผ่นพลิกเป็นสื่อที่เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรใช้เพื่อให้ความรู้ทางวิชาการมากที่สุด สำหรับสื่อที่ใช้เพื่อทั้งการประชาสัมพันธ์และให้ความรู้ทางวิชาการพร้อมกันมากที่สุด เอมอร หุ่นตรีกุล และศุภนารถ เกตุเจริญ พบว่าได้แก่ เอกสารคำแนะนำ ผลการวิจัยแตกต่างกับผลการวิจัยของเพ็ญภา อริยเดช, วันทนี ทิปรักษ์พันธ์ และวิเชียร ฉายศิริ ซึ่งพบว่า สื่อที่ใช้เพื่อทั้งการประชาสัมพันธ์และให้ความรู้ทางวิชาการพร้อมกันมากที่สุด คือ แผ่นภาพ สไลด์ และสิ่งพิมพ์สาธารณะ ปัญหาที่เกิดจากการใช้สื่อที่ผู้วิจัยพบมีความสอดคล้องกันคือ เกิดจากเจ้าหน้าที่ไม่เพียงพอ เจ้าหน้าที่ขาดการอบรมเรื่องการใช้สื่อ และขาดเครื่องมืออุปกรณ์

สารนิเทศด้านส่งเสริมการเกษตร

ชวลิต หุ่นแก้ว (2527) ศึกษาความต้องการในการฝึกอบรมของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรระดับอำเภอในภาคตะวันออกเฉียงใต้ รุ่งโรจน์ รุ่งรอด (2530) ศึกษาความจำเป็นในการฝึกอบรมเพื่อการปฏิบัติตนตามระบบการพัฒนาชนบทแห่งชาติของเกษตรตำบลในภาคตะวันออกเฉียงใต้ของประเทศไทย เชิดสุข ภวนะวิเชียร (2530) ศึกษาความรู้และความต้องการความรู้ด้านประชากรศึกษาของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร กรมส่งเสริมการเกษตรที่ทำงานในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทย

มนต์ชัย โกฎเพชร (2531) ศึกษาความต้องการเอกสารเผยแพร่เพื่องานส่งเสริมการเกษตรของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรระดับตำบลในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ Kaniki (1989) ศึกษาความต้องการและการแสวงหาสารนิเทศ การใช้และความพึงพอใจในแหล่งสารนิเทศของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรในประเทศแซมเบีย Mudannayake (1989) ศึกษาความต้องการและการใช้สารนิเทศของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรในประเทศศรีลังกา และ Shih and Evan (1991) ศึกษาถึงแหล่งสารนิเทศที่เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรแสวงหาในยูคิเล็กทรอนิกส์

ชวลิต หุ่นแก้ว พบว่า เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรระดับอำเภอต้องการเข้ารับการฝึกอบรมเทคนิควิธีการที่ใช้ในการส่งเสริมการเกษตร และหลักการส่งเสริมการเกษตร ในขณะที่ผลการวิจัยของฐิติรงค์ รุ่งรอด พบว่า เกษตรตำบลมีความต้องการการฝึกอบรมในด้านระบบการพัฒนาชนบทแห่งชาติ การวางแผนคู้หน้า การพัฒนาองค์กร มนุษย์สัมพันธ์ การประสานงานและการติดตามประเมินผลในระดับสูง สำหรับผลการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างระดับการศึกษาและอายุราชการกับความต้องการการฝึกอบรม ฐิติรงค์ รุ่งรอด พบว่า ระดับการศึกษาและอายุราชการของเกษตรตำบลในภาคตะวันออกเฉียงเหนือไม่มีความสัมพันธ์กับความต้องการฝึกอบรม ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของชวลิต หุ่นแก้ว และมนต์ชัย โกฎเพชร ที่พบว่า ความต้องการในการฝึกอบรมของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรระดับอำเภอ และเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรระดับตำบลในภาคตะวันออกเฉียงเหนือไม่มีความแตกต่างกันตามระดับการศึกษา ระยะเวลาในการปฏิบัติงานและตำแหน่งหน้าที่การงาน แต่ชวลิต หุ่นแก้ว พบว่า อายุเป็นตัวแปรเดียวที่ทำให้ความต้องการในการฝึกอบรมของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรระดับอำเภอมีความแตกต่างกัน มนต์ชัย โกฎเพชร พบว่า เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรระดับตำบลต้องการเอกสารเผยแพร่สาขาพืชสวนมากที่สุด รองลงมาคือ สาขาข้าว สาขาสถาบันเกษตรกรและสาขาพืชไร่ นอกจากนั้น เข็ดสุข ภาวนะวิเชียร ยังพบว่าเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรมีความต้องการให้มีการผสมผสานความรู้ด้านประชากรศึกษา ทั้งในระดับครอบครัวและชุมชน เข้ากับงานส่งเสริมการเกษตรโดยวิธีการผสมผสานเนื้อหาด้านประชากรศึกษาในเนื้อหาวิชาที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะในโครงการจัดไร่นาดตัวอย่าง ส่วน Mudannayake พบว่า เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรในประเทศศรีลังกา ต้องการสารนิเทศเกี่ยวกับวิชาชีพของตนเป็นพิเศษ เช่น พฤษศาสตร์ ดิน และโรคพืช ทั้งนี้เพื่อก้าวให้ทันกับวิทยาการล่าสุดในอาชีพของตน ในทางกลับกัน ฐิติรงค์ รุ่งรอด พบว่า เกษตรตำบลในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ประมาณร้อยละ 50 ไม่เคยได้รับความรู้จาก

การฝึกอบรมในเรื่องนี้คือ เรื่องระบบการพัฒนาชนบทแห่งชาติ (กชช.) การวางแผนผู้นำ การพัฒนาองค์การ มนุษย์สัมพันธ์ การประสานงาน และการติดตามผล Kaniki พบว่า ลักษณะเฉพาะบุคคลและสภาพทางภูมิศาสตร์มีผลต่อรูปแบบของสารนิเทศที่เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรแสวงหา ผลการวิจัยของ Mudannayake พบว่า เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรในประเทศศรีลังกา มักใช้วารสารสารสังเขป บทวิจารณ์ และรายชื่อสิ่งพิมพ์ที่ห้องสมุดจัดหาให้ นอกจากนี้ มนต์ชัย โภคเพชร ยังพบว่า เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรระดับตำบลมีความต้องการเอกสารเผยแพร่ที่เนื้อหาทันสมัย ใช้ภาษาที่ชัดเจน เข้าใจง่าย ภาพประกอบมีคุณภาพและมีจำนวนมากพอ มีการอธิบายศัพท์วิชาการ และมีเนื้อหาวิชาการที่เข้าใจง่ายเหมาะสมต่อการนำไปใช้ปฏิบัติจริงในไร่นาของเกษตรกร

แหล่งสารนิเทศที่เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรใช้มีส่วนสำคัญต่อการวิจัยด้านการส่งเสริมการเกษตร Kaniki พบว่า เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรมักจะแสวงหาสารนิเทศจากแหล่งสารนิเทศมากกว่า 1 แหล่ง แต่แสวงหาสารนิเทศทางการเกษตรจากห้องสมุด และมีความพึงพอใจต่อห้องสมุดในระดับต่ำมาก เพราะห้องสมุดไม่สามารถตอบสนองความต้องการสารนิเทศได้อย่างสมบูรณ์ ซึ่งแตกต่างกับงานวิจัยของ Mudannayake ที่พบว่า แหล่งสารนิเทศที่เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรในประเทศศรีลังกา เข้าไปแสวงหามากที่สุดคือ ห้องสมุด แต่สอดคล้องกันในด้านความพึงพอใจ เพราะมีเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรเพียงร้อยละ 54 เท่านั้นที่พึงพอใจกับห้องสมุดทางการเกษตรในประเทศศรีลังกา ซึ่งแตกต่างกับผลการวิจัยของ Shih and Evan ที่พบว่า แหล่งสารนิเทศที่เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรใช้มากที่สุดคือ ผู้เชี่ยวชาญและเอกสารส่วนตัว สำหรับแหล่งสารนิเทศที่ใช้ระบบอิเล็กทรอนิกส์ เช่น ดาวเทียมและฐานข้อมูลบรรณานุกรมไม่ได้รับความนิยมใช้ เพราะเข้าถึงยาก ไม่มีความคุ้นเคยที่จะใช้ และไม่ได้รับสารนิเทศที่ต้องการในทันทีทันใด